

KENNIS MAKEN:

**GEZONDHEID EN KANSENGELIJKHEID IN
ARNHEM**

PUBLICATIEDATUM

30-09-2021

AUTEURS

CASSANDRA ONCK

SASKIA WEIJZEN

WIETSKA KUIJER-SIEBELINK

SPOKEN WORD

CASSANDRA ONCK

PUBLICATIE

RAPPORTAGE VAN ONDERZOEK NAAR DE WERKING VAN TWEE LEER- EN INNOVATIE-OMGEVINGEN

WAAR ONDER DE NOEMER VAN DE CITY DEAL KENNIS MAKEN

SAMENGEWERKT WORDT TUSSEN KENNISINSTELLINGEN EN DE STAD AAN MAATSCHAPPELIJKE OPGAVEN

MET DANK AAN

JEROEN LUTTERS

BART HUYDTS

MIRIAM JAGER

ANOESKA NAS

EN ALLE MENSEN MET WIE WE HEBBEN MOGEN KENNIS MAKEN, WERKEN EN SPREKEN IN HET KADER
VAN DIT ONDERZOEK

DE TOEKOMST IS NU

**OVERSPOELD DOOR MENSEN
DIE IK HIERVOOR NIET KENDE
REGELS DIE ONGELEZEN
MAAR STERK AANWEZIG ZIJN
POPPETJES OP BLOKKEN
TUSSEN LEGO EN PAPIEREN
IEDER MET Z'N EIGEN WENSEN
IDEEËN, ENERGIEËN
BALANGEREND OVER GRENZEN
GECONSTRUEERD DOOR MENSEN
DIE ZELF IETS ANDERS WENSEN
DAN ER VOOR HEN IS GEBOUWD
VERZONKEN IN VERHALEN
PASSEND IN EEN PLAATJE
DAT NIET GOED MEER PAST
BIJ DE TOEKOMST VAN DE STAD**

INLEIDING

In het licht van complexe maatschappelijk opgaven waar de samenleving voor staat, zoals klimaatverandering, segregatie tussen bevolkingsgroepen en kansenongelijkheid, is er geen – of weinig – overeenstemming over welke kennis of welk kennisdomein voor antwoorden moeten zorgen. Er is zelfs geen overeenstemming over de vraag of de manier waarop we onze samenleving, onderwijs en leren inrichten, helpend is om deze opgaven aan te pakken. ‘Sociale transformatie’ wordt in dit verband steeds vaker genoemd als bedoeling van onderwijs en leren. Onderwijs en leren worden dan beschouwd als (dé) bron voor impact op een meer duurzame toekomst. De beschouwing van onderwijs en leren vanuit de acceptatie dat er geen kant en klare en universele antwoorden zijn op complexe opgaven die zich voordoen in de samenleving, brengt een shift teweeg naar een meer lokale aanpak van onderwijs en leren, waarin mensen die lokaal wonen, werken en studeren, als lerende participeren in een proces van ‘kennis maken’. Deze shift - en het experimenteren hiermee - wordt in Nederland meer en meer gestimuleerd, o.a. via City Deals. City Deals zijn samenwerkingsverbanden in de stad tussen gemeente, onderwijsinstellingen, organisaties en inwoners, voor het lerend versterken van groei, innovatie en leefbaarheid in de Nederlandse steden.

ARNHEM

De City Deal Kennis Maken in Arnhem beoogt specifiek om in de samenwerking tussen onderwijsinstellingen, gemeente en 'de stad' kennis te creëren om gezondheid van mensen te verbeteren en om kansengelijkheid tussen mensen te bevorderen.

In dit onderzoek stond de vraag centraal *wat in de praktijk werkt in het samenwerken aan deze opgaven en waarom dit werkt*; om zodoende het potentieel van deze lerende samenwerking verder te vergroten.

De onderzoekers mochten twee plekken in Arnhem waar de City Deal Kennis Maken in de praktijk gebracht wordt van binnenuit bestuderen. Hun intentie was om kennis te verzamelen over de 'wat werkt en waarom' vraag en om tegelijkertijd ook reflectie over deze vraag te stimuleren op de plekken die ze onderzochten.

HET ONDERZOEKSTEAM

Drie onderzoekers hebben samengewerkt aan het beantwoorden van deze vraag:

Cassandra Onck: onderzoeker van leeromgevingen met een maatschappijkritische artistieke bril, vanuit het lectoraat Art Education as Critical Tactics

Saskia Weijzen: onderzoeker van leeromgevingen met een sociaal maatschappelijke en onderwijs pedagogische bril, vanuit het lectoraat Responsief Beroepsonderwijs

Wietske Kuijer-Siebelink: onderzoeker van leeromgevingen met het perspectief van responsief en verantwoordelijk beroepsonderwijs, als lector Responsief Beroepsonderwijs

De diversiteit in kennis en ervaring aanwezig in het onderzoeksteam maakte het mogelijk om vanuit een lens van *duurzame samenwerking aan maatschappelijke opgaven* naar de praktijk contexten van de City Deal te kijken en om sociaal *leren* als middel daartoe te beschouwen.

AANPAK

We zijn als onderzoekers begonnen met het bestuderen van webteksten en documenten over de City Deals om nader zicht te krijgen op de doelen van de City Deals. Vervolgens hebben we ons ondergedompeld in twee wijkclubs door deel te nemen aan bestaande activiteiten zoals heidagen voor docenten en presentatiemiddagen door studenten. Daarnaast hebben we zelf onderzoeksactiviteiten georganiseerd om de vooral informeel verkregen data te verrijken:

Via een groepsgesprek met docenten van verschillende kennisinstellingen (Rijn IJssel college, Hogeschool van Arnhem en Nijmegen, Radboud Universiteit) hebben we in kaart gebracht hoe de City Deal vertaald wordt naar een leeromgeving om te werken aan maatschappelijke opgaven: waar speelt het leren zich af, wanneer wordt er geleerd, welke mensen zijn er betrokken, wie heeft welke rol, welke hulpmiddelen zijn er om te leren en welke opvattingen zijn er over leren?

Op basis van criteria zoals ‘wordt er tussen studenten van verschillende onderwijsinstellingen geleerd?’ en ‘is deze case ingebed in een wijk- of stadsagenda?’ hebben we samen met de docenten op elke locatie een case geselecteerd om nader te bekijken.

Via collectieve storytelling langs een tijdlijn, het selecteren van betekenisvolle momenten en het werken aan een beeldend manifest gingen we op zoek naar verhalen en mentale modellen van de bij de case betrokken mensen: studenten, docenten en opdrachtgevende professionals of beleidsmakers.

Tijdens het onderzoek schreven we poëzie, spoken word en “Loesjes” om thema’s uit de contexten verder te verdiepen en bespreekbaar te kunnen maken.

Gedurende het proces zijn we in gesprek gebleven met de bij de leeromgevingen betrokken docenten en deelden we onze teksten en bevindingen. Om onze bevindingen te verdiepen, om nieuwe vragen te kunnen stellen en om hen mee te nemen in een reflectieproces naar aanleiding hiervan.

De data die we via de meer informele en meer formele activiteiten verkregen hebben we telkens gespiegeld aan eerdere eigen ervaringen en kennis als onderzoekers van leeromgevingen voor maatschappelijke opgaven.

DE DOELEN VAN DE CITY DEAL

In de webteksten en documenten van de City Deals zijn twee centrale doelen te lezen van de samenwerking:

- 1) het maken van een rijke leercontext voor studenten (van verschillende onderwijsinstellingen, verschillende onderwijsniveaus en disciplines) door aan de slag te gaan met vraagstukken uit de stad
- 2) het samenwerken in de stad aan maatschappelijke doelstellingen, met alle belanghebbenden, kennisdragers en betrokkenen zoals inwoners, professionals, beleidsmakers, onderzoekers, docenten en studenten

DE LEEROMGEVING EN DE MENSEN DIE HET DOEN

We zagen dat de Arnhemse ambitie in de praktijk gebracht werd vanuit wijkclubs: lokalen in multifunctionele wijkcentra die gehuurd werden door de betrokken onderwijsinstelling(en). Studenten van verschillende onderwijsinstellingen werkten telkens een half jaar één of twee dagen in de week samen aan opdrachten – afgeleid van de grotere thema's gezondheid en kansengelijkheid - die door professionals als opdrachtgever geformuleerd werden in overleg met docenten. Docenten begeleiden studenten bij het uitvoeren van de opdrachten door meer of minder sturing te bieden.

De begeleiding richtte zich op het proces van oplossen en van verslagleggen. Het belangrijkste doel van de leeromgeving in de ogen van studenten is interprofessioneel en/of multilevel leren samenwerken.

We zagen blijde en tevreden opdrachtgevers, die met de inzet van studenten werk gedaan kregen wat ze vanwege leeftijd, tijd of energie niet zelf gedaan krijgen. Opdrachtgevers die, soms na veel worsteling in de context, aandacht kregen voor een thema wat bij hen hoog op de prioriteitenlijst stond.

We zagen studenten die het heel leuk vonden om met een praktische opdracht van een opdrachtgever aan de slag te gaan. We zagen studenten die zich zo goed konden identificeren met de doelgroep dat ze hun ervaringskennis inzetten om de juiste informatie in de juiste taal bij hun 'peers' te krijgen. We zagen trotse studenten die zich nog nooit van hun leven zo van waarde hadden gevoeld.

We zagen ook worstelende studenten. Met een opdracht die open lijkt en die tegelijkertijd aan allerlei eisen lijkt te moeten voldoen. Met een docent die hen vraagt om 'uit hun comfortzone' te gaan zonder handvatten te bieden. Met een opdrachtgever die een opdracht geeft maar het netwerk dat nodig is om de opdracht uit te voeren niet in kan zetten. Met bewoners die ze met geen mogelijkheid konden bereiken.

We zagen trotse docenten die de eindproducten van hun studenten prezen. We zagen opgeluchte docenten met tevreden reacties van de opdrachtgever. We zagen geëngageerde docenten stoeien met hun relatief nieuwe rol in de wijk. Van poortwachter tot strateeg tot coach voor persoonlijke en professionele groei van studenten.

We zagen geen inwoners, geen beleidsmakers, geen onderzoekers en een enkele uitvoerende professional.

HOE VERTAALT DE PRAKTIJK ZICH TERUG NAAR DE DOELEN VAN DE CITY DEAL?

De City Deal beoogt met de samenwerkingen in de wijklabs oplossingen te vinden voor complexe maatschappelijke problemen rondom zorg en kansengelijkheid. Daarnaast is het wijkclub een plek waar de student zichzelf, midden in de stad, kan ontwikkelen en kennis uitgewisseld kan worden tussen diverse kennis instellingen en professionals uit het werkveld.

Terwijl we als onderzoekers steeds meer ervaring opdeden in de wijklabs begonnen we de verhalen, van op papier tot verschillende perspectieven uit de praktijk, naast elkaar te leggen. Door te luisteren naar de ervaringen van deelnemers en gezamenlijk al vragend de betekenis achter educatieve en conceptuele termen te expliciteren, leerden we dat de manier waarop een wijkclub functioneert sterk afhankelijk is van de wijkdocenten en maatschappelijke partners die eraan meewerken. Er is geen kant en klare methode die overal wordt toegepast. Het City Deal concept dat op papier zo eenduidig lijkt blijkt in de praktijk een complex educatief systeem dat gevormd wordt naar de (leer)doelen van de mensen die er op dat moment aan deelnemen.

In de verhalen van de betrokkenen (studenten, wijkdocenten, sociale partners) zagen we met name dit tweede doel terugkomen. Het succes van het 'leren' werd afgemeten aan de tevredenheid van de opdrachtgever en het cijfer op school voor het verslag- als product van het leren. De structurele oorzaken rondom de zeer complexe maatschappelijke opgaven, evenals de mens- en wereldbeelden die te maken hebben met deze opgaven en de daarvan afgeleide opdrachten, werden niet kritisch bevraagd. We zagen een beperkte aanwezigheid (soms zelfs afwezigheid) van de doelgroep in de werkprocessen. Ook de professionals die betrokken waren stonden niet altijd direct in contact met de doelgroep. Dit leidde ertoe dat opdrachten/adviezen als 'geslaagd' konden worden aangemerkt zonder vanuit het perspectief van de doelgroep te denken en te werken.

Er is wel degelijk een oprechte intentie om iets voor "de ander" te willen betekenen, maar in de praktijk is het vinden van oplossingen voor complexe problemen slechts een van de vele doelen die worden nagestreefd. Andere doelen zijn bijvoorbeeld het faciliteren van een leerproces, het behouden van een samenwerking met een specifieke maatschappelijke partner, het draagvlak vinden voor een specifieke werkwijze of het behalen van studiepunten.

In gesprekken tussen betrokkenen ging het meermaals over de noodzaak om "impact te maken". Wanneer we doorvroegen naar de beweegredenen achter de impact-wens blijkt dat ze ontstaan vanuit de behoefte om persoonlijk van waarde te zijn, of via de maatschappelijke impact de onderwijsvorm te valoriseren. Het impact maken focust zich op snelle, meetbare en deelbare oplossingen. Wij vermoeden dat deze oplossingen niet bijdragen aan de duurzame maatschappelijke verandering rondom gezondheid en kansengelijkheid die wel wordt beoogd door alle betrokkenen.

DE TOEKOMST IS NU: HOE VERDER?

Na de eerste pilot jaren van de City Deal is dit een goed moment om onszelf opnieuw af te vragen wat de gevolgen zijn van de manier waarop we onze werkprocessen inrichten en hoe onze dagelijkse keuzes kunnen bijdragen aan duurzame verandering binnen de stad. Als we onze ambitie om gezamenlijk aan maatschappelijke opgaven te werken echt serieus willen nemen, zullen we bereid moeten zijn tot persoonlijke en collectieve transformatie.

Tijdens onze werksessies vonden we de volgende aanknopingspunten in relatie tot onze vraag wat *zou kunnen* werken om lokaal lerend samen te werken aan maatschappelijke opgaven rondom gezondheid en kansengelijkheid:

1) Werk met alle partners in het totale ecosysteem (van kennisinstelling tot burger, van werkvloer tot management, ...) samen aan een gezamenlijk vraagstuk. Vraag jezelf af: Werken we samen met de mensen die in het dagelijks leven ook betrokken zijn bij deze vraag? Is de vraag die we stellen de kern van wat we willen weten? Of ligt er nog een andere vraag onder?

2) Wanneer er een gezamenlijke vraag is, is er ook een gezamenlijk “onbekende”. Ga ervan uit dat complexe vraagstukken meer nodig hebben dan kennisuitwisseling. Er is een proces van KENNIS MAKEN nodig: letterlijk kennis maken tussen mensen die voor elkaar onbekend zijn en die toch allemaal belanghebbend zijn in oplossen van het vraagstuk; en van alle kennis (intuïtie, ervaring) die deze mensen meebrengen nieuwe kennis maken in verbinding met de vraag.

3) Accepteer dat samenwerken met ‘een ander’ heel ongewoon en heel oncomfortabel/ongemakkelijk kan zijn. Voor iedereen. Het is nieuw, en kost simpelweg meer energie dan een standaard leerproces. Werk vanuit dat besef aan verdieping in theoretische en methodische handvatten om te leren KENNIS MAKEN. Probeer uit.

4) Beschouw KENNIS MAKEN niet als middel (en als het niet lukt dan doen we het toch...), maar heel expliciet als doel van het totale leer-ecosysteem en de lokale contexten waarin gewerkt wordt aan opgaven als gezondheid en kansengelijkheid.

5) Meer is niet altijd beter. Liever één project waarin echt KENNIS GEMAAKT wordt, dan 10 projecten waarin geen innovatie plaatsvindt. Ga niet eenzijdig ‘opschalen’ vanuit perspectief van een onderwijsinstelling en/of gemeente. Laat het maken van (lokale) structuren onderdeel zijn van het proces van cocreatie.

Verder onderzoek naar leren rondom maatschappelijke opgaven is nodig. Bovengenoemde aanknopingspunten vragen om een vorm van onderzoek die verweven is met het werk dat gedaan moet worden en waarover geleerd moet worden. Onderzoek waarmee bestaande kennis rondom cocreatie en transformatie in de praktijk gebracht wordt en waarmee in diezelfde praktijken geleerd wordt over wat (niet) werkt en waarom. Onderzoek dat in feite gewoon eigen is aan KENNIS MAKEN.

Het leerproces begint bij de bereidheid om te willen bijdragen aan maatschappelijke opgaven zoals gezondheid en kansengelijkheid. Accepteer dat de leerprocessen om te transformeren en om te creëren tijd en aandacht vragen. Dat deze processen gepaard gaan met het bouwen aan nieuwe verhoudingen en – daarmee gepaard – nieuwe concepten, constructen, mentale modellen. En nieuwe dingen waar we zekerheid uit halen. En dat de tijd en aandacht die we hiervoor vinden geen add-on kan zijn, maar geïntegreerd moet zijn in de tijd en aandacht die we op dit moment geven aan het doen van dingen die de maatschappelijke opgaven in stand houden. Als we kritisch(er) beschouwen wat we eigenlijk construeren, waarom we dat doen en wat we zouden willen construeren, dan ontstaat een nieuw leerproces met nieuwe handelingsmogelijkheden.

